

Companys, encara culpable

“**D**os homes vestits de civil i quatre amb uniforme de soldats alemanys entraren a casa amb la metralleta i apuntant el meu marit i a mi mateixa”. Era el 13 d'agost de 1940 quan la Gestapo i el policia espanyol que havia preparat la detenció, Pedro Urraca Rendueles, irrompien al domicili del president Lluís Companys i la seva esposa Carme Ballester a la localitat bretona de La Baule. El 15 d'octubre d'aquell mateix any, el president de la Generalitat a l'exili es convertia en el primer representant elegit democràticament a Europa afusellat. Havia estat torturat durant una setmana als calabossos de la Direcció General de Seguretat, i una vegada traslladat a Barcelona, sotmès a un consell de guerra sumaríssim.

Han passat 73 anys, gairebé quatre dècades de democràcia i una llei de memòria històrica sense conseqüències jurídiques. Però el dossier Companys resta obert: les autoritats espanyoles continuen avalant el judici contra el president. Ni PP ni PSOE no han volgut posar-se al nivell de la resta de països que van patir una dictadura i es neguen a anul·lar els judicis contra el president de la Generalitat i contra 110.000 catalans que el franquisme va sentenciar. Més enllà de declaracions simbòliques sobre el caràcter “injust” i “il·legítim”, l'únic camí que queda obert és el recurs extraordinari de revisió davant el Tribunal Suprem. Les germanes de l'anarquista Salvador Puig Antich i els familiars del ministre de la CNT Joan Peiró ja van intentar aquesta via, i van fracassar. Com també la Generalitat, que el 2010 va saber que el Suprem no es pronunciaria sobre el cas Companys, argumentant, tot i saber que era fals, que amb la llei de memòria històrica es donaven per anul·lats tots els judicis sumaríssims.

Querella transoceànica. Paradoxalment, al costat del silenci còmplice dels dos grans partits espanyols amb els crims del franquisme, l'estat ha dut a terme diverses instruccions judicials contra dictadures llatinoamericanes,

El 15 d'octubre es compleixen 73 anys de l'assassinat del president Lluís Companys a mans del franquisme. El PP i el PSOE s'han negat, reiteradament, a anul·lar el consell de guerra sumaríssim i continuen legitimant un crim contra Catalunya. Ara, ERC internacionalitza la causa amb una querella a l'Argentina per crims contra la humanitat contra l'Estat espanyol.

entre les quals el judici i la condemna a 640 anys de presó per a l'ex-militar argentí Adolfo Scilingo l'any 2005, o el cas Pinochet. Però ha hagut de ser una jutgessa argentina, María Romilda Servini, qui, tres anys després d'iniciar una macroinvestigació sobre els crims contra la humanitat comesos durant el franquisme, hagi obert un sumari per tortures en el tardofranquisme en ordre internacional de crida i cerca de quatre policies franquistes. Coneguda com a *querella argentina*, aquesta investigació va començar després que l'ex-jutge de l'Audiència Nacional Baltasar Garzón fos processat i condemnat a 11 anys d'inhabilitació pel Tribunal Suprem per

l'intent d'investigar els crims de la Guerra Civil i de la dictadura franquista.

En el marc de la *querella argentina*, ERC ha volgut aprofitar i reforçar una lluita que fa anys que els republicans van iniciar per rehabilitar la memòria de Lluís Companys. El diputat al Congrés Joan Tardà s'ha traslladat a Buenos Aires per presentar, el mateix 15 d'octubre, una querella específica per crims contra la humanitat davant la mateixa jutgessa contra l'Estat espanyol per l'afusellament de qui fou també un dels fundadors del partit republicà. A banda del cas del president Companys, ERC inclou en la demanda els casos de quaranta alcaldes i dos diputats d'ERC que també foren afusellats després de la Guerra Civil espanyola.

Segons Tardà, “aquesta querella per crims contra la humanitat s'escau també en aplicació de l'estatut de Nuremberg, perquè l'any 1946 l'ONU va qualificar el franquisme de règim feixista aliat de l'Alemanya nazi i la Itàlia feixista. I quan el 1950 l'ONU permet l'entrada d'Espanya, una part substancial d'aquesta resolució de quatre anys enrere es manté vigent”.

Tardà insisteix que en el cas de Companys no pretén una persecució de persones, tenint en compte que ja no queda cap funcionari viu d'aquella època –vegeu EL TEMPS 1.413 del 12 de juliol de 2011 sobre Pedro Urraca–, sinó determinar qui és el responsable

ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA

El president Companys a la frontera d'Hendaia, l'agost de 1940, retratat per Pedro Urraca.

subsidiari d'aquell crim en l'actualitat. És a dir, ERC busca encausar tots els responsables dels crims del franquisme, els d'aquella època i els que han contribuït a la manca de reparació obstruint la justícia, forçant una mena de "judici polític al règim franquista, beneficiat per una llei de punt i final de 1977" que els partits van rubricar amb l'anomenada Transició espanyola. Tardà remarca que "l'ONU va demanar la derogació d'aquesta llei perquè equipara botxins i víctimes". És més, actualment encara hi ha nou ministres de Franco vius a l'Estat espanyol, la majoria dels quals van ser membres de governs que van signar penes de mort en el tram final de la dictadura, en la primera meitat dels anys setanta.

El diputat republicà denuncia un sistema espanyol d'impunitat, que provoca situacions com ara que, gairebé quatre dècades després de funcionar sota paràmetres democràtics, l'estat no hagi estat capaç de demanar perdó i anul·lar els judicis, i sigui un partit polític qui hagi de buscar suport internacional per fer justícia. ERC aporta a la jutgessa que atén la petició un plec de documentació que inclou tots els intents, més d'una desena en la darrera dècada, que s'han fet des de Catalunya per intentar anul·lar el judici contra el president màrtir. Joan Tardà creu que la via de la justícia universal és l'última possibilitat per a investigar aquest cas i evitar que caigui en l'oblit com molts altres milers de casos. Per a instruir la *querrela catalana*, la jutgessa s'empara en l'article 118 de la Constitució argentina, que facultava els seus tribunals a perseguir els crims contra la humanitat independentment del lloc on s'hagin comès. Com no podia ser d'una altra manera, el Ministeri d'Afers Estrangers espanyol va fer maniobres de pressió a la justícia argentina en conèixer-se la intenció d'ERC de tirar endavant aquest procés el maig de 2013, advertint que aquesta intromissió derivaria en un conflicte diplomàtic.

L'excepció espanyola. I mentre a Espanya els partits democràtics es neguen a trencar definitivament amb el passat franquista de l'estat, Alemanya i França van demanar perdó pels crims del nazisme i del règim de Vichy fa molts anys. Avui, seria impensable una situació d'ultratge a la memòria històrica com l'espanyola, això sí, votada en un

El president màrtir rep homenatges cada 15 d'octubre. Però l'Estat espanyol es nega a fer el gest d'anul·lar el judici sumaríssim de Companys i milers de republicans, equiparant víctimes i botxins.

parlament amb la majoria corresponent de PSOE i PP. De fet, la República Federal Alemanya va donar una lliçó de democràcia amb Franco encara viu, concedint una indemnització econòmica i una reparació moral pública a l'esposa de Companys, Carme Ballester. Un gest amb què no sols es reconeixia oficialment que el president de la Generalitat havia estat víctima del nazisme, sinó també que la seva detenció i el posterior afusellament havien estat possibles gràcies a la col·laboració entre les autoritats espanyoles i el règim hitlerianà.

Posteriorment, als anys noranta, el llavors canceller alemany Helmut Kohl i el

president francès François Mitterrand van demanar perdó a la Generalitat de Catalunya per la detenció de Companys a França a mans de la Gestapo i pel seu lliurament a les autoritats espanyoles. Kohl i Mitterrand van manifestar que es consideraven responsables històrics, ja que els règims nazi i de Vichy també eren estat de dret alemany i francès. També Itàlia es va disculpar pel bombardeig de Barcelona el 17 de març del 1938, en el qual van morir un miler de persones i 1.500 persones més van resultar ferides.

Gemma Aguilera